

OD LAPIDÁRIA NA VELEHRADĚ K MARTYRIONU

Miloslav Pojsl, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

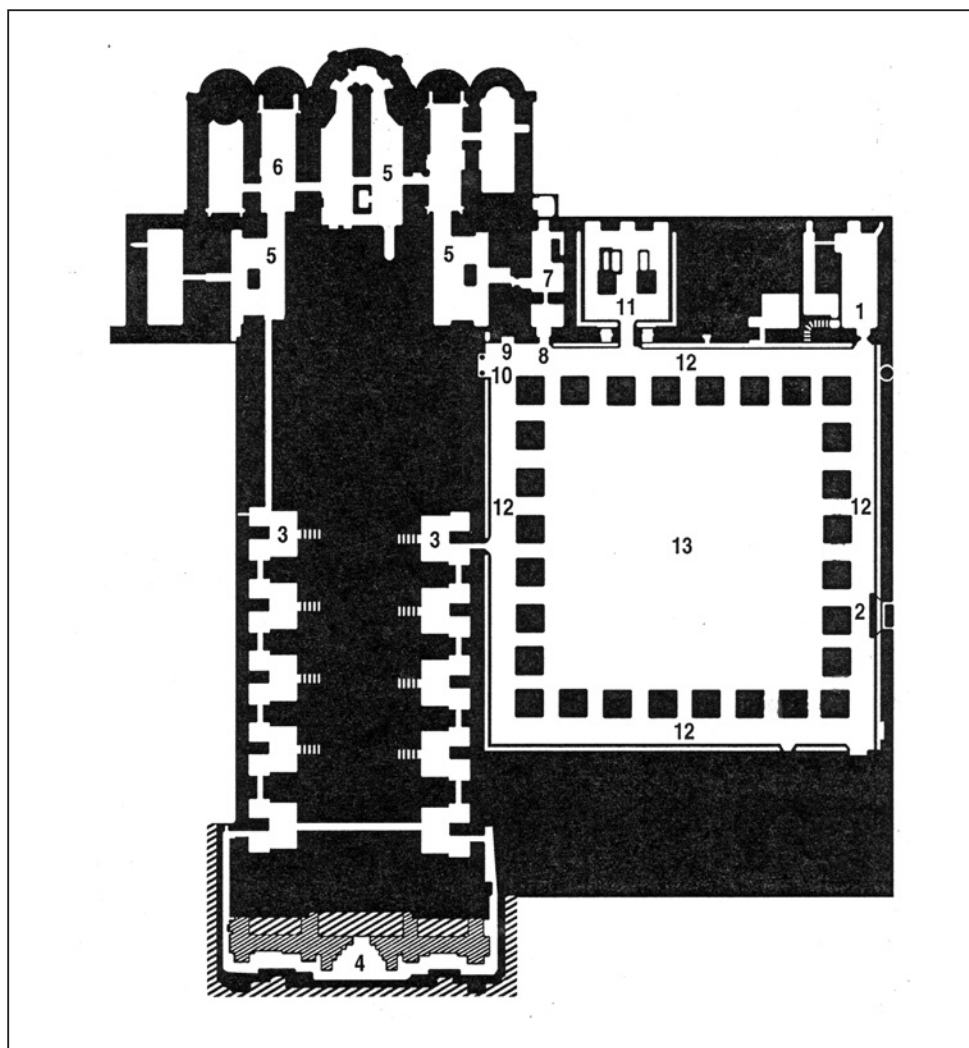
Asanace a odvodnění bývalého klášterního areálu na Velehradě v letech 1937 až 1941 umožnily vytvořit unikátní lapidárium románských a raně gotických článků, jejich fragmentů, ale i dalších vzácných artefaktů. Příspěvek mapuje osudy zpřístupněného lapidária v následujících sedmdesáti letech až po současnou úpravu lapidária na velehradské „Martyrion“.

Velehradské lapidárium (běžně nazývané „vykopávky“) vzniklo v letech 1937–1941 v průběhu dvou etap odvodňování klášterního areálu. Architektonické články a jejich fragmenty, náhrobníky a další artefakty, většinou pozdně románského a raně gotického slohu, byly bez koncepce uloženy do nově získaných prostor spodní poloviny původního klášterního ambitu a kapitulní síně. Ještě v průběhu stavebních a odvodňovacích prací bylo podzemí velehradského kláštera zpřístupněno veřejnosti. V roce 1946 pod vedením P. Otty Polácha SJ byl proveden první pokus o instalaci lapidária a zhotoveny rekonstrukce tří typů svazků meziokenních sloupků původního klášterního ambitu (svazky dvou, tří a čtyř sloupků) a několika svorníků kleneb z ambitu a dalších prostor původního kláštera vždy se čtyřmi segmenty diagonálních žeborů.

Výsledkem odvodňování areálu bylo i zpřístupnění barokních krypt pod bývalým klášterním kostelem. Prohlídkovou trasu tvořily jednak krypty a jednak lapidárium v křížových chodbách. V kryptách pod presbytářem bylo zřízeno pietní ossarium (1946). V první polovině šedesátých let 20. století zorganizoval tehdejší kustod a průvodce Jan Pojsl¹ s vědomím farního úřadu svépomocně další úpravy instalace. Spočívaly zejména v typologickém rozřídění a uspořádání článků tak, aby instalace názorněji vypovídala o charakteru původní stavby ze 13. století. V osmdesátých letech Slováké muzeum v Uherském Hradišti zajistilo reinstalaci lapidária s celkovou úpravou osvětlení a vybavení prohlídkové trasy orientačními tabulkami, základními obrazovými materiály (historická ikonografie, dokumentace jednotlivých fází odvodňování a stavebního zabezpečení památkových objektů, kresebné rekonstrukce původního stavu kláštera), aby si návštěvníci mohli prohlédnout podzemí bez průvodce podle vlastního zájmu. Lapidárium získalo charakter muzejní expozice. Vybudován byl nový vstup za bazilikou s prostorem pro historickou vstupní síň, kde návštěvník získal základní informace o Velehradě. A to od velkomoravské tradice a cyrilometodějského kultu, který je na Velehradě doložený od druhé poloviny 14. století, přes stručný vývoj cisterciáckého kláštera až po jeho zrušení Josefem II. v roce 1784. Zmíněny zde byly i následující události v průběhu 19. století.

Organizační poměry

V této úvodní informaci je třeba se zmínit také o vývoji majetkoprávním a organizačním. První komplikace do majetkoprávních a uživatelských vztahů bývalého cisterciáckého kláštera vnesla sistaice kláštera císařem Josefem II. Po majetkoprávní stránce je podzemí kostela, tedy krypty z konce 17. století a kláštera (vzniklé lapidárium), nedílnou součástí nadzemních objektů. Majitelem kláštera i velkostatku se v roce 1883 stal *Katolický podporovací spolek arcidiecéze olomoucké na Velehradě*, a to zásluhou arcibiskupa Bedřicha Fürstenberka.² V roce 1890 ustanovil na sto let uživatelem a správcem klášterního areálu (bez

Prostor podzemí baziliky a kláštera, který slouží k expozičním účelům.

1/ vstupní síň, 2/ portál do bývalého refektáře (jidelny), 3/ barokní krypty pod bočními oltáři (původně samostatné), 4/ chodba pod nádvořím kolem pozůstatků románského západního průčelí s hlavním portálem, 5/ velké krypty pod presbytářem, 6/ původně společná hrobka, dnes připomínka Božského Srdce, 7/ bývalá sakristie, 8/ původní vchod z ambitu do sakristie, 9/ výklenková druhotná hrobka Vladislava Jindřicha, 10/ vchod z ambitu do kostelního chóru, 11/ původní kapitulní síň, 12/ lapidarium v původním klášterním ambitu, 13/ rajský dvůr s lavatoriem uprostřed.

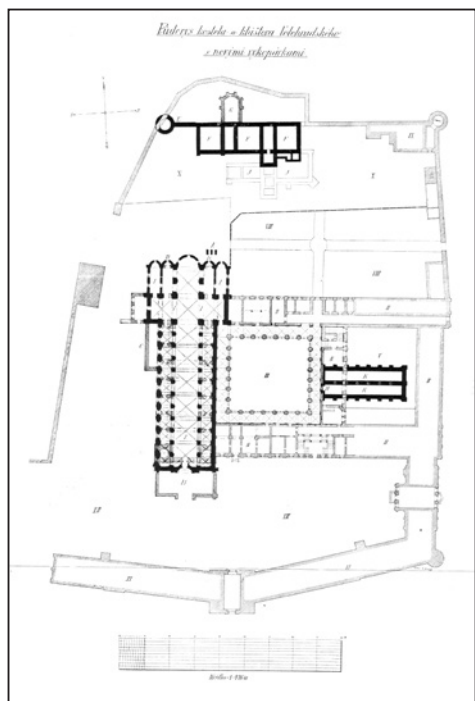
velkostatku) spolu s vedením duchovní správy ve velehradské farnosti řád Tovaryšstva Ježíšova.³ Jezuitská kolej iniciovala a zčásti také financovala všechny stavební úpravy, restaurace a odvodňovací akce. Od konce třicátých let 20. století až do roku 1950 provozovala rovněž zpřístupněné „vykopávky“. Na ploše asi 700 m² byla vytvořena expozice lapidária a novým propojením dříve samostatných krypt pod jednotlivými kaplemi bývalého barokního konventního kostela (celkem deset malých krypt a společný prostor pod kaplemi v transeptu a pod presbytářem) byl vytvořen prohlídkový okruh v délce cca 450 m.

V rámci akce „K“ byla kolej jezuitů na Velehradě v noci ze 13. na 14. dubna 1950 obsazena silovými složkami komunistického státu. Řeholníci byli odvléčeni do internačních klášterů (např. Želiv, Bohosudov a jiné) a veškeré vybavení koleje a ostatních částí klášterního komplexu bylo zkonfiskováno. Velehradský klášter po úplném vystěhování sloužil asi dva roky jako depozitum klášterních svozů z některých českých klášterů.⁴ „Vykopávky“ a jejich provoz zůstal bez povšimnutí státních orgánů. Snahy tehdejšího kustoda a průvodce Jana Pojsla získat pro tuto památku odbornou instituci (osloveno bylo Národní muzeum v Praze, Moravské muzeum v Brně a muzeum ve Zlíně, tehdejším Gottwaldově) se minuly účinkem. Vykopávky a jejich provoz od přelomu let 1952 a 1953 řídil odbor školství a kultury Krajského národního výboru v Gottwaldově (Zlíně).

Od 4. listopadu 1952 objekty bývalého kláštera získal ústav „Vincentinum“ pro tělesně a mentálně postižené dospělé osoby spravovaný Českou katolickou charitou.⁵ K 1. lednu 1960 byl ústav, podobně jako mnohé další charitní domy v Československu, převeden pod státní správu (Státní ústav sociální péče). V průběhu druhé poloviny padesátých let bylo v celém areálu někdejšího kláštera i s nově vybudovanou správní budovou v roce 1958 zřízeno ústřední topení. Hlavní rozvody topení povolily památkové orgány vést v chodbách lapidária, čímž došlo k mimořádně necitlivému zásahu do celkového vzhledu a historické atmosféry i k řadě provozních problémů. Osobním nasazením s mimořádnou odvahou se podařilo Janu Pojslovi odvrátit znehodnocení několika vzácných artefaktů v původním umístění (např. přes horizontální polovinu románského portálu do románského klášterního refektáře⁶ měla být vedena jedna z hlavních větví ústředního topení a stejný osud měl postihnout ještě řadu dalších exponovaných míst).

Od roku 1954 zásluhou nového duchovního správce P. Josefa Vraný přešly „vykopávky“ pod správu farního úřadu při bazilice na Velehradě. Na počátku šedesátých let jejich provoz a správu pro nezáměrně faráře Vojtěcha Krybuse převzal z nařízení tehdejšího Okresního národního výboru v Uherském Hradišti Dům osvěty (tamtéž) a po několika letech Slováké muzeum v Uherském Hradišti.

Na počátku sedmdesátých let 20. století byla vytvořena Okresní správa ústavů sociální péče, jíž podléhaly všechny ústavy sociální péče na okrese Uherské Hradiště včetně velehradského Vincentina. Vedení okresní správy přistupovalo k provozu lapidária velmi nevstřícně. Nešlo tak o samotné lapidárium, jako spíše o vstup do jeho prostor. Původní barokní vestibul s dvouramenným schodištěm do patra se vstupním portálem z klášterního nádvoří sloužil od počátku provozu vykopávek současně jako hlavní vstup do kláštera (později ústavu Vincentina) a současně do podzemí. Normalizační tendence na tehdejší okresní správě sociální péče sledovaly maximální omezení styku řádových sester s veřejností. Za vstup do lapidária klášterním vestibulem byl Slovákému muzeu nabídnut náhradní prostor

Půdorys velehradského kláštera podle nálezů Jana Nevěřila.

na východní straně za bazilikou v ústavní zahradě. Nákladný a pro návštěvníky nevhodný a nepohodlný vstup byl spojen s úvodní historickou síní. Návštěvníkům se znemožnil styk s ústavem, sestrami i pacienty. V souvislosti s řešením nového vstupu do podzemí se vedení Slováckého muzea v Uherském Hradišti počátkem osmdesátých let 20. století rozhodlo pro celkovou rekonstrukci podzemních prostor zpřístupněných veřejnosti.

Vznik a obsah lapidária

Výše jsme již naznačili, že lapidárium vzniklo v původních klášterních prostorách, zasypaných při zvyšování interiérových prostor i okolí klášterních objektů v 17. století a na počátku čtyřicátých let 20. století vyklizených pro účely lapidária. Jeho jednotlivé artefakty však pocházejí z časově delšího období nálezů. Různé stavební úpravy v bývalém klášteře a zvláště v prostorách kolem kostela byly nejednou spojeny s náhodnými nálezy pozůstatků původní románské stavby. Nejstarší a vůbec první nález, pokud je známo, pochází z roku 1884, kdy při zřizování hromosvodů na kostele v koutu mezi severním ramenem transeptu a západní lodí dělníci vykopali pískovcový náhrobník.⁷

O několik let později, v roce 1891, odhalili zedníci při stavebních pracích v klášteře románský portál.⁸ Tehdy se nález stal nejen senzací, ale v kontextu s pozdějšími nálezy je tento bohatě zdobený portál do někdejšího mnišského refektáře jediným neporušeným portálem ze 13. století v celém areálu. Vysoká hladina spodní vody, která působila potíže již v průběhu barokní přestavby na přelomu 17. a 18. století, způsobovala dlouhodobé vlhnutí zdiva, zejména po zrušení kláštera v roce 1784. To mělo za následek vlhnutí zdiva všech staveb klášterního areálu a vysoká vlhkost vážně poškozovala barokní výzdobu klášterního kostela. Určité, rozsahem dnes neznámé pokusy o odstranění vlhkosti a restaurace kostelního interiéru spadají již do šedesátých, ale zvláště do osmdesátých let 19. století. Souviselo to s miléniovými cyrilometodějskými oslavami v letech 1863, 1869 a 1885. Výsledky těchto snah nebyly příliš efektivní. Proto překročila jezuitská kolej na počátku 20. století k novému odvodňování klášterního areálu.

Soustavnější odvodňování kostela a kláštera bylo zahájeno na jaře roku 1903. Hloubkové výkopové práce dávaly naději k objevu historických nálezů především z doby cyrilometodějské, jako důkaz lokální autenticity velkomoravského a středověkého Velehradu. Proto byl určen k odbornému dozoru výkopových prací katecheta z Uherského Hradiště PhDr. Jan Nevěřil.⁹ Odborně erudovaný a kritický badatel dozoroval práce na Velehradě v letech 1903 až 1906. O nálezech a svých pozorováních publikoval nálezové zprávy, kterými zcela věcně zařadil nejstarší nálezy do doby počátků cisterciáckého kláštera, tedy do první poloviny 13. století. Domnívám se, že právě tato okolnost vedla představitele Družstva Velehrad a jezuitské koleje k zastavení výzkumných prací a odvolání doktora Jana Nevěřila z vedení odborného dozoru. Otevřeně řečeno, nesplnil očekávání, jež byla s jeho osobou spojována, a tudíž nebyl s ním další zájem na spolupráci.

Podrobný popis výkopů a nálezů je dostatečně známý jednak ze zmíněných zpráv Jana Nevěřila a Vítězslava Houdka¹⁰ a rovněž ze současného zpracování dějin velehradského kláštera. Zájemce proto odkazujeme na citovanou literaturu. Opomenout však nelze ty nálezy, jež se staly prvními exponáty „velehradského muzea“ a posléze lapidária.

Na počátku vykopávek v roce 1903 došlo k vyzvednutí velké kamenné desky v kryptách pod presbytářem. Deska byla při manipulaci rozlomena a na několika místech poškozena. Ukázalo se však, že se jedná o vzácný náhrobník z roku 1282. Při průzkumu prostoru před západním průčelím barokního klášterního kostela došlo k odhalení pozůstatků původního západního průčelí románského kostela s bohatým ústupkovým portálem, byla odkryta rov-

něž pravá strana menšího bočního portálu (tzv. branka mrtvých) v severní boční lodi. Jeden blok zdobený rostlinným ornamentem ve vysokém reliéfu byl tehdy vyzvednut a uložen do muzea v klášteře. Při vykopávkách na konci třicátých let byl fragment vrácen na původní místo. Před průčelím výkop odhalil základy a část nadzemního zdiva kostelní předsíně.¹¹

Celou kolekci architektonických článků a jejich fragmentů se podařilo získat při zkoumání pozůstatků základového zdiva původního klášterního refektáře mnichů, který se napojoval na jižní křídlo klášterního ambitu. Portál z křížové chodby do tohoto refektáře byl objeven pod barokní omítkou již v roce 1891, jak jsme již výše uvedli. Jan Nevěřil se na podzim roku 1903 vrátil ke stavebním substrukcím zachyceným při jarních odvodňovacích pracích ve druhém klášterním dvoře, v severojižním směru, tedy kolmo na jižní rameno křížové chodby (ambitu) kláštera. Odkryté základy určovaly podélnou budovu o rozměrech 34,6 m délky a 14,5 m šířky. Byla to dvoulodní halová stavba o jednom podlaží s nevýrazným opěrným systémem na vnějším obvodě. Síla základů obvodového zdiva, budovaného z lomového kamene spojovaného kvalitní vápennou maltou, byla 160 cm a o hloubce 135 cm. Základy opěráků vybíhaly z linie obvodového zdiva 25–40 cm. Opěrný systém logicky sledoval systém zaklenutí zmíněného dvoulodí. Na podélné ose haly se nacházela souvislá základová zeď, na níž v úrovni podlahy leželo pět patek čtvercové základny, které byly od sebe pravidelně vzdálené 4,6 m. Základny pilířů (svazek středového hranolu o čtvercové základně se čtyřmi válcovými sloupky po jeho stranách; středový hranol je umístěn nakoso vzhledem k základně a k hlavici) byly tvořeny plintem a talířovitými patkami o celkové výšce 38 cm. Podle Nevěřilovy zprávy zůstaly patky ponechány na svém místě, což ovšem koliduje se dvěma okolnostmi. Jednak jedna z popsaných patek byla umístěna ve velehradském muzeu a v současné době se v lapidáriu tyto patky nacházejí celkem čtyři (evid. č. 5327–5330).¹²

Další etapa restauračních prací na klášterním kostele spadá na konec dvacátých let 20. století. Z iniciativy Archeologického spolku Starý Velehrad bylo v roce 1927 zahájeno

Ossarium v barokních kryptách upravené v roce 1946. Foto J. Pojsl, fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Ossarium po úpravách v osmdesátých letech 20. století. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Nálezy z počátku 20. století v klášterní zahradě. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

vysoušení kostelního zdiva na východní a severní straně. Odstraněním mladších navážek z 16. až 18. století byly nejprve odhaleny původní partie nadzemního zdiva pěti románských absid východního závěru kostela, které v roce 1904 jako první objevil Jan Nevěřil. Tři stojící apsidy byly zbaveny barokní omítky, jež dosud skrývala jejich původní románskou podobu. Ze dvou v baroku zrušených absid zůstaly uchovány jejich profilované sokly a kvádrkové zdivo do výšky navážky (180–200 cm). Nad střední velkou apsidou v cihlové výplni došlo k odkrytí sruženého okna tvořeného dvěma kruhovými otvory.

Na doporučení Zemského památkového úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně pokračovala rekonstrukce fasád také v následujícím roce 1928. Tentokrát se práce týkaly severního ramene transeptu a severní obvodové zdi západního trojlodí. V duchu romantismu 19. století, ale zejména tehdy praktikované anastylosy, byly očištěny kamenné architektonické části: románská špaletová okna, profilovaný sokl odhalený dva metry hlubokým výkopem podél severního zdiva kostela a liseny. Cihlové vyzdívký mezi jmenovanými kamennými prvky po očištění a doplnění zničených kusů novými, za tím účelem vyrobenými ve stejných rozměrech, zůstaly v rezné podobě odhaleny. Účel takové anastylosy sledoval didaktické cíle, aby návštěvník viděl původní technologii stavby z kamene a pálených cihel. Podobné úpravy jsou vždy a všude problematické. Poukazují na původní technologii, nikoli však na původní podobu finální stavby. Cihlové výplně byly omítnuty. V interiérech původního kláštera jsme zjistili na řadě míst zbytky původní omítky i na kamenných kvádrech.

V letech 1935–1936 byla provedena restaurace interiéru kostela a jeho mobiliáře. Měla-li však mít tato rozsáhlá a nákladná restaurace dlouhodobý smysl, bylo nezbytné odvodnění kostela a přilehlých klášterních budov. Práce byly zahájeny už v únoru 1937 hledáním co nejsnadnějšího přístupu do barokních krypt pod kostelem, jež byly hlavním zdrojem vztlínání vlhkosti do interiéru kostela.¹³ Jestliže koncem třicátých let 20. století se zjistily pozůstatky románské stavby in situ (portály, sakristie, kapitulní síň), pak na počátku čtyřicátých let bylo získáno především množství architektonických článků a jejich fragmentů, jež byly při manýristické přestavbě na počátku 17. století použity jako stavební materiál k vybudování nosných pilířů nové, cca o dva metry zvýšené křížové chodby. Statické poruchy vedly k postupnému rozebrání barokních základů a jejich nahrazení novými nosníky s dostatečně hlubokým základem. Tím se získala zcela nová adjustace chodby pod barokním ambitem. Nalezený materiál se stal hlavní součástí lapidária z architektury původního románského kláštera, a jak jsme zjistili, jednalo se v naprosté většině o články a fragmenty z původního románského ambitu a lavatoria, které stávalo uprostřed rajského dvora. Počátek druhé svě-

Nálezy z počátku 20. století ve velehradském muzeu. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Druhotné použití románských architektonických článků do barokních základů v bývalé kapitulní síni. Foto J. Pojsl, fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Křížové chodby na počátku čtyřicátých let 20. století po rozebrání barokních základů a vybudování nových základových pilířů. Foto J. Pojzl, fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Svazek sloupků z románského ambitu, rekonstrukce z roku 1946. Foto J. Pojzl, fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: historická vstupní síň. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: historická vstupní síň. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: kapitulní síň. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: lapidárium, oblouky s vinným reliéfem. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

tové války a po válce orientace na úpravu nádvoří a nejbližšího okolí kostela nedaly příležitost dokončit úpravy a zejména instalaci lapidária. Akce „K“ v roce 1950 ukončila veškeré plánované práce v podzemí i v areálu bývalého kláštera.

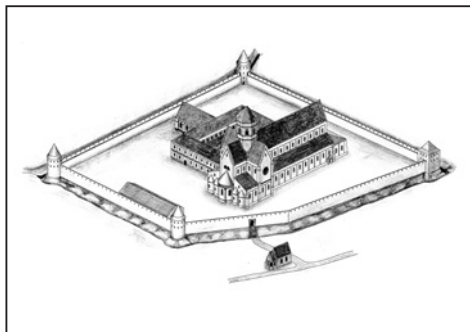
Teprve počátkem šedesátých let z iniciativy kustoda vykopávek došlo k postupným úpravám románských architektonických článků tak, aby instalace dávala návštěvníkům

snadnější orientaci v dochovaném materiálu a jeho použití v původní stavbě klášterního ambitu, přilehlých prostor a lavatoria. Expozici Jan Pojzl doplnil grafickými rekonstrukcemi jednotlivých částí původní stavby i rekonstrukcemi románského klášterního kostela a přilehlého konventu.

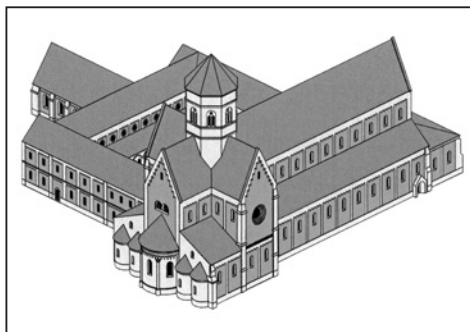
Jak již bylo výše naznačeno, na počátku osmdesátých let minulého století přikročilo Slovácké muzeum k budování vstupu lapidária a krypt na východní straně bývalého kláštera, k celkové rekonstrukci podzemí a nové instalace lapidária. Historickou vstupní síň s nezbytným provozním zázemím a některé další úpravy lapidária a barokních krypt projekčně připravil architekt František Petr. Veškeré stavební práce, včetně nové elektroinstalace, provedl Okresní stavební podnik v Uherském Hradišti-Starém Městě. Nové dělicí mřížve v lapidáriu a v kryptách (zejména před novým ossariem), nutné z provozních důvodů, navrhl a realizoval brněnský výtvarník Antonín Nový.

Provoz lapidária byl organizován pro volnou prohlídku bez průvodce. Tomuto záměru bylo nutno přizpůsobit celkovou reinstalaci lapidária. Instalaci historické vstupní síně a reinstalaci lapidária provedlo Slovácké muzeum vlastními pracovníky podle scénáře PhDr. Miloslava Pojsla (tehdy pracovníka Okresního střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci). Expoziční panely doplněné rozsáhlou fotografickou dokumentací a dalším grafickým materiálem (rekonstrukce původního stavu kláštera i jeho některých částí a historická ikonografie dokládající středověké stavební techniky a technologie), orientační tabulky a popisky důležitých exponátů provedl výtvarník muzea Petr Opočenský a fotograf Ladislav Chvalkovský.

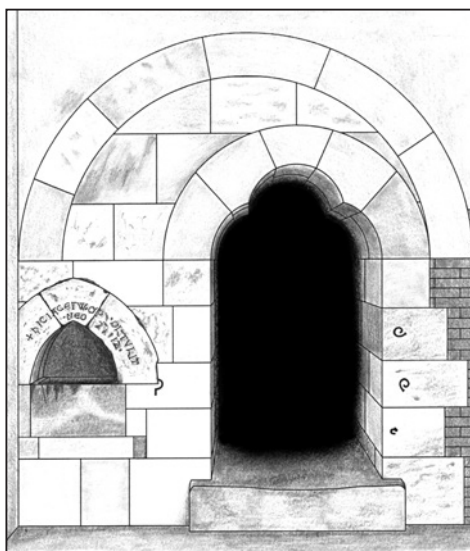
Záměrem autora scénáře, který v roce 1979 provedl pro Slovácké muzeum katalogizaci (tzv. evidenci druhého stupně) všech exponátů lapidária, bylo na prvním místě dát lapidáriu podobu moderní expozice muzejního typu. Architektonické články

Areál cisterciáckého kláštera, rekonstrukce M. Pojsl, kresba V. Londin.

Klášterní kostel ve 13. století, rekonstrukce M. Pojsl, kresba V. Londin.

Hrobka Vladislava Jindřicha a vstup do armaria, rekonstrukce M. Pojsl, kresba V. Londin (jedna z osmi rekonstrukcí použitých v současné expozici bez vědomí autorů).

a jejich fragmenty měly tvořit typologické skupiny, které by odpovídaly původnímu použití v architektonické skladbě románsko-gotického kláštera. Skupiny exponátů, např. klenební žebra, patky a hlavice sloupkových svazků klášterního ambitu, svorníky diagonálních žeber, klenební náběhy nebo paty okenních záklenků či důležité artefakty zachované v původní poloze (portály) byly označeny stručnými vysvětlujícími popiskami. Tam, kde to bylo z hlediska orientace v prostoru důležité, byly jednotlivé artefakty opatřeny schematickým půdorysem celého areálu s určením místa, kde se dotčený artefakt nachází. Vlastní expozice lapidária byla doplněna informativními panely, které obsahovaly jednak nejdůležitější verbální informace o průběhu jednotlivých etap archeologických vykopávek (z let 1903–1906, 1937–1942), o architektonickém vývoji původní stavby nebo jejich významných částech doprovázené vizuálními informacemi a dokumentací. Nová expozice byla otevřena pro veřejnost počátkem dubna roku 1986.¹⁴

„Vykopávky“ na Velehradě byly instalovanou a veřejnosti zpřístupněnou památkou nacházející se v objektu bývalého cisterciáckého kláštera. V prostorách někdejší křížové chodby (ambitu) a kapitulní síně, nacházejících se v suterénu barokních objektů, bylo již dříve umístěno lapidárium z převážně románských, románsko-gotických architektonických článků, jejich fragmentů a portálů dochovaných v původní situaci v obvodových zdech ambitu z první poloviny 13. století. Pod barokním kostelem z přelomu 17. a 18. století se nacházejí barokní krypty s pozůstatky původní románsko-gotické stavby (pozůstatky západního průčelí s nejspodnější částí románského ústupkového portálu, patky pilířů kostelního trojlodí).

Za jediný vážnější nedostatek této reinstalace nutno uvést provizorní úpravu nového ossaria, které bylo scénářem koncipované po dohodě s architektem Petrem jako kruhový podstavec, na němž bude pietně narovnána „pyramida“ lidských kostí. To mělo návštěvníkům připomínat, že se nacházejí v prostorách podzemního hřbitova řeholníků a dobrodinců kláštera. Místo bylo upraveno provizorně, u čehož zůstalo až do nedávné reinstalace, jíž bude věnována pozornost dále.

Výše popsaná situace za pravidelného sezónního provozu trvala od roku 1986 do podzimu 1992, kdy z nařízení Okresního úřadu v Uherském Hradišti (zřizovatele Slováckého muzea) byly „vykopávky“ předány do užívání velehradské farnosti.¹⁵ Ačkoli zákon¹⁶ stanovil, že školská, kulturní, zdravotní a sociální zařízení mají zůstat ještě po dobu deseti let pod dosavadní správou, k této majetkoprávní změně v případě velehradských vykopávek přesto došlo.

Současný stav lapidária a krypt

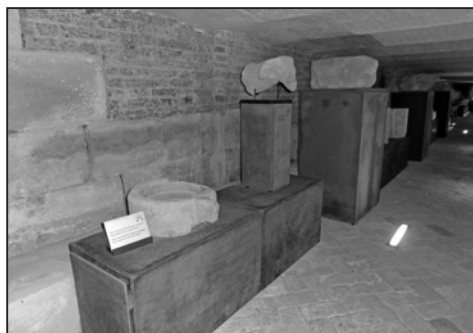
Současná úprava velehradského podzemí byla součástí rozsáhlého projektu obnovy Velehradu IOP I pod názvem *Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy*. V rámci IOP bylo zřízeno nové expozice s názvem *Velehrad na křížovatkách evropských dějin*. Římskokatolická farnost Velehrad v květnu roku 2008 podala žádost o grant na zahájení „obnovy a rekonstrukce podzemního podlaží baziliky – křížové chodby a lapidárium“ z tzv. Regionálního operačního programu příhraniční spolupráce mezi Slovenskou a Českou republikou. Projekt nese název „*Velehrad – Trnava společné kořeny jezuitské kultury a vzdělanosti*“. Projekt obsahuje opravu havarijního stavu prvního podzemního podlaží baziliky – lapidária.

Nelze na tomto vymezeném prostoru pojmut kriticky celý projekt obnovy Velehradu,¹⁷ zejména projekt „opravy havarijního stavu prvního podzemního podlaží baziliky – lapidárium“. Hned v začátku je třeba konstatovat fakt, že lapidárium v žádném případě nebylo v havarijním stavu. Havarijní stav je třeba přiznat chodbě vybudované koncem třicátých let

20. století pod nádvořím před západním průčelím bývalého klášterního kostela, která spojuje krypty pod pravou a levou boční lodí baziliky. Na jejím stavu se podepsala především těžká doprava zásobující nejméně dvě desetiletí ústav sociální péče „Vincentinum“. Neutěšený stav byl dobře znám již na počátku osmdesátých let minulého století, když Slovácké muzeum zahajovalo úpravy prostor lapidária a jeho expozici. Kdyby měl ovšem investor k dispozici prostředky, které nyní získal Římskokatolický farní úřad na Velehradě, troufám si tvrdit, že výsledek z hlediska historického, umělecko-historického a monasteriologického by vypadal podstatně věrohodněji a návštěvníkům srozumitelnější.

Hodnotí-li však ústřední pracoviště (Národní památkový ústav v Praze) archeologické výzkumy v letech 1937–1939,¹⁸ že „na škodu věci bylo tak náročnými výkopovými pracemi odhalené a prezentované jádro původní konventní budovy cisterciáckého kláštera prezentováno jako lapidárium. Tato významná monastická středověká architektura je doposud více méně považována pouze za prostor pro uložení a prezentaci kamenných článků. Způsob prezentace nálezů dokumentuje památkové přístupy první poloviny 20. století. Provedené úpravy mají relativně nízkou hodnotu.“¹⁹ Autor stanovených podmínek pokračuje, že je „žádoucí omezit počet kamenických článků a dalších stavebních prvků, instalovaných v prostorách konventu, a to jen na ty, které souvisí [sic! poz. autora] s původním místem (např. ostění oken původního ambitu). To si vyžadá podrobné odborné vyhodnocení.“²⁰

Když pomíneme rekonstrukci zmíněné spojovací chodby pod nádvořím, samotné lapidárium bylo v mezích finančních prostředků upraveno, včetně nové elektroinstalace, zho-

Současná expozice, do prostoru křížové chodby nastaveny zbytečné betonové podstavce („krabice“). Foto M. Pojzl.

Současná expozice, účelné umístění hlavice. Foto M. Pojzl.

Současná expozice, efektní nasvícení nic nevypovídajících segmentů ostění. Foto M. Pojzl.

Současná expozice, před oblouk s vinným ornamentem postaveny hlavice z jiné části objektu. Foto M. Pojzl.

Současná expozice, na obrácené konzole je postaven opět obrácený náběh klenebních žeber. Foto M. Pojsl.

umpězní formou deklarovat něco, co nemá s Velehradem nejmenší, snad výjimečně velmi nepatrnou, souvislost.

Velehradské lapidárium je v České republice zcela jedinečné, protože obsahuje cenný architektonický a umělecký materiál původního cisterciáckého kláštera. Tedy kamenné články a fragmenty článků románského a románsko-gotického slohu: z jedné lokality a stejného stáří. Mluvit ovšem v současné době o lapidáriu je velmi problematické. Vždyť oficiálně bylo vytvořeno velehradské „Martyrion“. Záměr autorů tohoto Martyrionu mohl být realizován v prostorách mimo podzemí, a lapidárium ponechat cisterciákům, jimž klášter patřil až do josefínského sístace v roce 1784. Dnes není velehradské podzemí ani lapidáriem, ani důstojnou vzpomínkou na cisterciáky a dokonce ani na jezuitu, kterým byl od roku 1890 svěřen Velehrad do duchovní péče. A smutné je, že není ani oním proklamovaným Martyrionem. Je zde vystaveno mnoho artefaktů a představena řada osobností, ale málo v bezprostředním vztahu k Velehradu. Z lapidária se tak stal jak po věcné, tak ideové stránce kaleidoskop všeho a ničeho. Je zde představeno deset století „*Evangelního kvasu v české kultuře*“ (mnoho textu je pro běžného návštěvníka neefektivní a jeho spodní části lze číst ve velmi sehnuté poloze nebo v kleče), Zlatá růže, dar papeže Jana Pavla II. z roku 1885 (tato kopie by spíše patřila do baziliky nebo nějakého jiného výstavního prostoru), pod kaplí Božského Srdce v bazilice vytvořena vitráž Božského Srdce v jen odlišném provedení. V kryptách není památky na pohřebiště cisterciáckých řeholníků a dobrodinců kláštera. A z kapitulní síně se vyrobí „*Místo ztišení a modlitby*“ – jedná se o expozici velehradské historie, románského umění nebo o čistě náboženskou propagandu jezuitů. Zakončíme prostorami původního ambitu, tedy nedávno ještě lapidária. U jednotlivých pilířů jsou velkoplošné fotografie se značně zvětšeným rastroem, na nichž jsou postavy „velehradského Martyrionu“. Záměr autorů byl skutečně zcela zvláštní.

Mezi mučedníky a „svědky víry“ jsou k velehradské lokalitě nebo myšlence zahrnuti osobnosti, nad jejichž výběrem zůstává rozum stát: Ignác Stuchlý SDB (1869–1953), řeholník, zakladatel saleziánského díla v Československu; František Nosek (1886–1935), ministr pošt a telegrafů;²¹ blahoslavený Ceferino Givúner Molla (1861–1936), španělský Rom, františkánský terciář, mučedník; Roger Schütz (1915–2003), mnich a převor v Taize; Jaroslav Šimsa (1900–1943), publicista (český publicista a filosof); Pierre Teilhard de Chardin SJ (1881–1955), teolog, filozof, geolog a paleontolog; svatá Faustina Kowalská KMBM (1905–1938), řeholnice, apoštolka Božího Milosrdenství (její osoba a s Velehradem zvláště silně spojená); Antonín Šuránek; kardinál Tomáš Špidlík SJ (1919–2010), starc, teolog nerozdělené církve; kardinál Josef Beran (1888–1969 Řím), arcibiskup pražský a primas český;

tovení dělicích mříží a dalších nezbytných zařízení, na soudobé standardní úrovni. Zejména vybavení lapidária informačními panely, které od vstupní historické síně přes lapidárium až po krypty stručně, ale instruktivně seznamovaly návštěvníky s dějinami kláštera, jeho cyrilometodějskou tradicí a pak zejména s jednotlivými důležitými artefakty románské architektury kláštera. Křížové chodby a kapitulní síň byly opatřeny orientačními tabulkami k snadnější orientaci návštěvníka v rámci původního románského klášterního areálu. Toto všechno vzalo za své, aby mohlo být nahrazeno rádoby

Josip Plečnik (1872–1957), slovinský architekt a urbanista (jak se jeho dílo dotklo Velehradu? Nebyl by na jeho místě vhodnější biskup Josip Jurja Strossmayer, pokud ovšem není ve vztahu k prvnímu vatikánskému koncilu málo přijatelný) nebo Růžena Vacková (1901–1982), historička umění. Podle jakých kritérií byl vytvořen tento výběr, je málo pochopitelné. Vrcholem je však Karel Rakouský: „*Korunu jsem obdržel od Boha, nemohu ji teď zpět získávat od ďábla.*“ Blahoslavený Karel Rakouský (1887–1922), křesťanský státník, usmířovatel (koho usmířil?, co učinil pro strádající lidstvo první světové války, co podstatného učinil pro ukončení války a co udělal pro vlastní rodinu?) Těchto několik osobností dokumentuje duchovní zmatek tvůrců expozice.

Po stránce ryze expoziční lze mít za velmi problematické umístění černých betonových podstavců („krabic“), které zužují už tak nepříliš široký koridor původního ambitu. Zatímco původní expozice využívaly postranních betonových lavic k umístění románských článků a fragmentů architektury, v současné expozici se většina exponátů zbytečně a neúčelně přemístila v rámci lapidária. Románské oblouky, jejich segmenty a fragmenty zdobené vinnou révou byly rozmístěny doslova po celém prostoru, včetně krypt, kam tyto artefakty nikdy nepatřily a také nepatří. Do prostoru chodby ambitu se vložily často rozměrné, z betonových prefabrikátů složené podstavce („krabice“), které posloužily k umístění jediného románského článku, na nějž je třeba pohlížet značně vysoko nebo jině z hlediska výtvarného zcela bezcenné články (segmenty profilovaných ostění) jsou vloženy do zvlášť osvětlených kójí pod podobnými prefabrikovanými betonovými lavicemi. Tato expoziční zvláštnost se nachází v těsném sousedství nejkrásnějšího exponátu in situ, románského portálu z ambitu do refektáře, který jediný zůstal kompletně dochovaný. Utříděné exponáty původní expozice jsou nyní umístěny bez jakéhokoliv smyslu: na obrácenou část konzoly je postaven opět obrácený náběh svazku klenebních žebor (refektář, kapitulní síň nebo jiná větší prostora). Pro návštěvníka bez architektonického poučení zůstanou takové skrumáže pouhými „kameny“ z původní stavby.

Z těchto a mnoha jiných úprav, např. nákladné mozaiky „Nebeský Jeruzalém“ (o smyslu právě takového přivítání v podzemí velehradského kláštera se třeba vážně zamyslet) ve vstupním prostoru (dílo jezuitského podniky v Římě) a řady dalších zbytečně nákladných realizací, vyvstává neodbytné myšlenka o neúměrném plýtvání evropskými prostředky.

Návštěvník sám bude muset posoudit, jaký přínos má pro něj tato nová expozice.²² Cinání zvonečky a klíči na náměstích, že „nejsme jako oni“, se v současné době stále více rozplývá ve vzduchoprázdnu, ať je to jakékoliv prostředí, církevní nevyjímaje.

Tento článek vznikl v rámci Studentské grantové soutěže Univerzity Palackého v Olomouci, č. projektu IGA_CMTF_2015_014.

Poznámky:

- 1 Rašticová, Blanka, Pojsl, Miloslav a Čoupek, Jiří, eds. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad: Obecní úřad, 2006, s. 250.
- 2 Kouřil, Miloš. Transformace velehradského velkostatku. In: Rašticová, Blanka, Pojsl, Miloslav a Čoupek, Jiří, eds. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad: Obecní úřad, 2006, s. 95.
- 3 Pojsl, Miloslav. Duchovní tradice Velehradu. Tamtéž, s. 134.
- 4 Pojsl, Miloslav. Duchovní správa a poutě v době totality. Tamtéž, s. 177.
- 5 Marečková, Milena. Ústav sociální péče pro dospělé „Vincetinum“. Tamtéž, s. 187.
- 6 Nejstarší instalace byla ve skutečnosti naprosto chaotickým umístěním článků, fragmentů

a náhrobníků v prostorách bývalého klášterního ambitu a kapitulní síni. První pokus o systematicčnost a rekonstrukce některých částí stavby (meziokenní sloupky, křížení kleneb se svorníky, oblouky s plastickým ornamentem vinné révy) a zejména vybudování ossaria ve velkých kryptách pod bazilikou zorganizoval, jak již bylo výše připomenuto, P. Otta Polách SJ v roce 1946. Počátkem šedesátých let 20. století připravil a svépomocně také provedl další rozsáhlé úpravy lapidária kustod Jan Pojsl.

- 7 Nálezové okolnosti a podrobný popis v katalogu: P o j s l, Miloslav. [*Monumenta Moraviae et Silesiae Sepulcralia*] I, *Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, katalogové číslo A 45, s. 156–157.
- 8 P a l l a t, Al. a Č e r n ý, C. K. Románský portál objevený na Velehradě. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 8, 1891, s. 153–159; P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990, s. 104.
- 9 P o j s l, Miloslav. Prof. PhDr. Jan Nevěřil, učitel a badatel. In: Marek, Pavel a Hanuš, Jiří, eds. *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 184–193.
- 10 N e v ě ř i l, Jan. Velehrad I. Nálezy na posvátném Velehradě roku 1903. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 21, 1904, s. 81–89 (Zvláštní otisk, Olomouc 1904); H o u d e k, Vítězslav. Velehrad II. Vykopávky na jaře roku 1904 a některé poznámky o dosavadních nálezech Velehradských. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 21, 1904, s. 129–140 (Zvláštní otisk, Olomouc 1904); N e v ě ř i l, Jan. Velehrad III. Nálezy na posvátném Velehradě 1905 a 1906. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 24, 1907, s. 68–74 (Zvláštní otisk, Olomouc 1907); týž: Die archäologischen Funde von Welehrad und ihre historische Bedeutung. In: *Mitteilungen der k.k. Zentralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, Folge 4, 1905, s. 50–84.
- 11 P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990. 246 s.; týž: *Velehrad v památkách osmi století*. Praha: T.R.S., 1997. 297 s.; R a š t i c o v á, Blanka, P o j s l, Miloslav a Č o u p e k, Jiří, eds. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad: Obecní úřad, 2006. 287 s.; P o j s l, Miloslav, ed. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 324 s. Ve druhé části sborníku je reedice studií a článků z různých odborných periodik Miloslava Pojsla k dílčím velehradským problémům (s. 218–324). Proto již nejsou samostatně citovány.
- 12 Evidenční čísla odpovídají evidenci, kterou nechalo provést Slovácké muzeum před zmíněnou reinstalací. V současné době je archivována pouze v muzeu. Památkové orgány ani nový provozovatel (farnost Velehrad) na tuto původní evidenci nepřistoupily a provedly novou evidenci. O smysluplnosti lze pochybovat. Muzejní evidence byla již několikrát použita v odborné literatuře, příkladně: P o j s l, Miloslav. [*Monumenta Moraviae et Silesiae Sepulcralia*] I, *Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 303 s.
- 13 S postupem vykopávkových prací a s nálezy při tom získanými se lze seznámit v souhrnné podobě v práci: P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990, s. 112–122.
- 14 P o j s l, Miloslav. Nová expozice románského lapidária. *Památky a příroda* 13, 1988, s. 217–220. Viz také recenzní článek: M i c h n a, Pavel. Nová muzejní expozice v podzemí velehradského kláštera. *Vlastivědný věstník moravský* 39, 1987, s. 97–100.
- 15 S P. Josefem Hladišem SJ jsem několikrát problematiku „vykopávek“ diskutoval, ale bez jakékoliv pozitivní odezvy. Byl jsem přesvědčen (a dnes více než tehdy), že tato instalovaná a veřejnosti přístupná památka měla zůstat ve správě odborné instituce, jakou je Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, které o ni mnoho let vzorně pečovalo. Vracet situaci do roku 1950 nebylo po čtyřiceti letech rozumné. Za tu dobu se mnohé změnilo ve společnosti, v církvi a zejména v odborném vedení památkových objektů.
- 16 Zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, §12, odstavec 2, písmena d, e; Zákon č.229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě, § 25, odstavec 2, písmena d, e.
- 17 K projektu se určitě vrátíme v samostatné studii. Projekt a jeho realizace si nepochybně zaslouží bližší pohled na jednotlivé části bývalého klášterního areálu a pokus kriticky zhodnotit „výsledky“ obnovy z velké části hrazených z evropských zdrojů.

- 18 Práce pod bývalým barokním klášteřem v uvedených letech nebyly „archeologickým výzkumem“ a už vůbec ne v současném smyslu slova, nýbrž položením odvodňovacích drenáží k vysušení barokní stavby kostela i bývalého klášteřa s nutnými výkopy a stavebními pracemi. Konečně lapidárium bylo vytvořeno z největší části až při rozebírání základů barokního ambitu z počátku 17. století.
- 19 Libreto z roku 2010 zasláné investorem Krajskému úřadu Zlínského kraje, odboru kultury a památkové péče. Na jeho základě byly stanoveny základní podmínky pro budoucí expozici v prostorách pod bazilikou a konventem. Hodnocení provedených úprav (nepochybně provedených po roce 1946 až do poslední muzejní expozice Slovákckého muzea), které podle pracovníka Národního památkového ústavu mají relativně nízkou hodnotu, lze chápat nejen jako „relativní“, ale jako zcela účelové. Konečně, jak lze získané exponáty i na původním místě dochované artefakty, jako např. portály v obvodové zdi ambitu, prezentovat jinak, než jak byly zpřístupněny ve čtyřicátých letech 20. století. Velehradští jezuité té doby byli asi na jiné intelektuální úrovni.
- 20 Tyto rady se nepochybně staly podkladem projektantovi k řešení současné expozice v křížových chodbách (lapidáriu). Nové odborné vyhodnocení kamenických článků lapidária bylo přece zcela zbytečné, protože už v nedávné minulosti bylo provedeno a také publikováno. Např. P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého klášteřa*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990. 246 s.; týž: *Velehrad v památkách osmi století*. Praha: T.R.S., 1997. 297 s.
- 21 JUDr. František Nosek, sekulární františkán, ministr vnitra (1925–1926) a poté ministr pošt telegrafů (1926–1929), proč zamlčují vnitro a příslušnost k františkánské laické komunitě?
- 22 K podrobnému rozboru nové expozice bude třeba se ještě podrobně vrátit.

Prof. PhDr. Miloslav P o j s l (n. 1945), vedoucí Katedry církevních dějin a dějin křesťanského umění Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Věnuje se dějinám křesťanského starověku a středověku, období Velké Moravy, sakrální architektury a vývoje pohřbívání v křesťanské tradici.

From Lapidarium in Velehrad to Martyrium

A b s t r a c t

Several periods of archaeological research (1903–1906, 1937–1938, 1940–1941) connected with the draining of the area of the former Cistercian monastery in Velehrad (the region of Uherské Hradiště) resulted in the creation of a unique collection of stone architectonic segments and their fragments. The material comes from the oldest building of the Velehrad Cistercian monastery, i.e. from the first half of 13th century. Romanesque-gothic architectonic segments were used for basement pillars of the new cloister and chapter hall during the early baroque rebuilding of the monastery in the early 30s of 17th century. During static fastening of the former convent buildings in the early 70s of 20th century the basement pillars had to be dismantled and replaced with new, deeper ones. The architectonical material from the oldest building period of the convent was relocated to the low parts of the cloister and chapter hall and the area was cleaned from the baroque backfill. Gradually, the architectonic segments were sorted out (1946 and the first half of 20th century) and a well-arranged exposition was created. The first record of record of the exhibits and their description as well was made by the author of this article to meet the wish of the Moravian Slovak Museum in 1979. In the 80s the museum initiated a large reconstruction including the new entrance to the underground area in the garden on the east side behind the basilica. A new exhibition was equipped with panels for photographic documentation of respective periods of excavations, reconstructions of the original shape of the convent area as well as with the copies of medieval iconography with building themes.

After the political change in November 1989 the Jesuits who came back to Velehrad in 1990 asked for the Velehrad exposition to be returned to their custody. Ordered by the Regional Authority, Moravian Slovak Museum handed the lapidarium over to the Jesuits.

General reconstruction of the lapidarium as well as of baroque crypts under the basilica was carried out within the frame of the reconstruction of Velehrad pilgrimage area. Historical exhibition was changed in to a more or less religious one and the character of Cistercian convent and its unique architecture was suppressed and replaced by ideologically different contents. Present-day character of underground area of the convent and the church does not correspond with historic or architectonic aspects but the idea of a new name "Martyrion".

Vom Lapidarium in Velehrad zum Martyrion

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Ergebnis mehrerer Etappen an Grabungsarbeiten (1903–1906, 1937–1938 und 1940–1941) in Verbindung mit der Entwässerung des Geländes des ehemaligen Zisterzienserklosters Velehrad (Landkreis Uherské Hradiště) war die Zusammenstellung einer einzigartigen Sammlung an steinernen Baufragmenten. Dieses Material stammt vom ältesten Bau des Zisterzienserklosters Velehrad, also aus der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts. Beim frühbarocken Umbau des Klosters Anfang der dreißiger Jahre des 17. Jahrhunderts wurden romanisch-gotische Baufragmente als Baumaterial in den Grundpfeilern des neuen Kreuzgangs und des Kapitelsaals verwendet. Bei der statischen Sicherung der ehemaligen Klostergebäude zu Beginn der vierziger Jahre des vorigen Jahrhunderts mussten diese Grundpfeiler nacheinander zerlegt und durch neue mit tieferer Gründung ersetzt werden. Das gewonnene architektonische Material der ältesten Bauetappe des Klosters wurde in die unteren Teile des ältesten Kreuzgangs und des Kapitelsaals verbracht, die man zuvor von barocken Aufschüttungen befreit hatte. Schrittweise sortierte man diese Baufragmente (1946 und in der ersten Hälfte der sechziger Jahre) und schuf so eine übersichtliche Ausstellung. Auf Wunsch des Mährisch-slowakischen Museums Uherské Hradiště, das damals dieses Lapidarium verwaltete, erfasste der Autor dieses Beitrags 1979 erstmals die Exponate und erstellte eine grundlegende Beschreibung. In den achtziger Jahren schritt das Mährisch-slowakische Museum zu einer umfangreichen Restaurierung und legte einen neuen Eingang in die unterirdischen Räume vom Garten östlich hinter der Basilika an. Die neue Ausstellung stattete man mit Fototafeln zu den einzelnen Grabungsetappen, Rekonstruktionen der ursprünglichen Gestalt des Klostergeländes sowie Kopien der mittelalterlichen Ikonografie mit Bauematik aus.

Nach der politischen Wende im November 1989 beantragten die Jesuiten, die 1990 nach Velehrad zurückgekehrt waren, die Rückgabe des Lapidariums Velehrad in ihre Hände. Auf Anweisung der Kreisverwaltung Uherské Hradiště übergab daher das Mährisch-slowakische Museum die Räume.

Im Rahmen der Neugestaltung des Wallfahrtsgeländes Velehrad erfolgte auch ein Generalumbau des Lapidariums und der barocken Krypten unter der Basilika. Die bis dahin historische Ausstellung erhielt einen eher religiösen Charakter, der das ursprüngliche Zisterzienserkloster und seine einzigartige Architektur zurückdrängte und durch einen ideell völlig anderen Inhalt ersetzte. Der heutige Zustand der unterirdischen Klosterräume entspricht nicht mehr historischen und architektonischen Gesichtspunkten, sondern Ideen im Geist ihres neuen Namens „Martyrion“.

